

Kuusalu Keskkooli ainekava gümnaasiumile

Ainevaldkond: Keel ja kirjandus	Kursus: Pärimus ja kirjandus
Kursuse maht: 35 tundi	
Õppe- ja kasvatuseesmärgid:	
Õpilane: 1) loeb läbi vähemalt kolm tervikteost, ilukirjandusteoste katkendeid ja kursuse sisuga seotud teabetekste;2) analüüsib ja tõlgendab loetud tekste nii suuliselt kui ka kirjalikult ühisarutelus ja individuaalselt, jagab oma lugemiskogemusi;3) mõtestab pärandkultuuri olemust, funktsioone, väljendusvõimalusi ja tähendust tänapäeva kultuuris ja ühiskonnas ning iseenda kogemuse põhjal;4) nimetab müütide ja arhetüüpsete tegelastega seotud narratiive ning arhetüüpseid müüdimotiive, leiab neid käsitletavatest ilukirjandusteostest;5) analüüsib kirjandusteose teemat, süžeed, tegelasi ja ideestikku nii müüdimotiividest kui ka eetilistest ning esteetilistest väärtustest lähtuvalt;6) kirjeldab eesti rahvuseepose sünnilugu ja sisu, kultuuri- ja rahvusloolist tähtsust, nimetab eepose arhetüüpseid tegelasi, teemasid ja motiive ning analüüsib nende kasutamist teiste autorite loomingus;7) analüüsib ja hindab luule-, proosa- ja draamateoste poeetikat, väljendusvahendite mitmekesisust ja tähendust;8) kasutab tekstianalüüsis õigesti kirjanduse põhimõisteid ja laiendab kirjandustekstidele tuginedes oma sõnavara.	
Õppeaine kirjeldus:	
Kursuse kaudu mõistab õpilane kirjanduse mütoloogilisi ja pärimuslikke juuri, kultuuri järjepidevust iidsetest aegadest tänaseni ning iseenda seotust selle lõputult jätkuva ahelaga. Pärimus on kogu kultuuri alus ja ühel ajal nii maailmapildi looja kui ka säilitaja. Õpilane teadvustab pärimusel põhinevat ilukirjandust lugedes, kui suurel määral tugineb kogu kultuur arhetüüpidele ja müütilistele motiividele. Kursuse käigus teadvustab õpilane tänapäeva kirjanduse seoseid näiteks antiikmüütide ja eestlaste mütoloogilise maailmapildiga. Euroopa kultuuri mõistmiseks on mõõdapääsmatu tunda ka piiblitlugusid, mis väärivad praeguses maailmas rohkem teadvustamist.	
Lõiming teiste ainevaldkondade õppeainetega:	
Üldpädevustest toetab kursus enim väärtus- ja kultuuripädevuse arengut, kuna suunab õpilasi aegadetaguseid väärtusi kõrvutama tänapäevastega ja avastama ühiskonnas kehtivate väärtushinnangute seost kultuuriga. Enesemääratluspädevust aitab arendada soomeugrilise “Kalevala” ja teiste Euroopa eeposte kangelaste ja kõrvaltegelaste eesmärkide ja võitlusviiside analüüs ja nendega samastumisvõimaluste leidmine. Pärimuskursuse lõimimine ajalooga on loomulik ja vältimatu. Antiikeeposte “Iliase” ja “Odüsseia” puhul pole ehk nii oluline teada, millal Trooja sõda aset leidis, kui see, kuivõrd täpselt kirjeldab Homeros antiikset sõjavarustust, laevu, relvi ja turvariitust. Samuti saab eepostest teada ülikute suhtlemistavade või usuliste rituaalide kohta antiikajal. Õpilastele tasub selgitada, et paljud ajalooteadmised selle ajastu kohta pärinevadki Homerose	

eepostest, kuna muid allikaid nii kaugest ajast polegi säilinud. Nii saab õpilasteni viia arusaamise, et pärimusel on kirjandusliku väärtuse kõrval oluline kultuuri- ja ajalooline väärtus. Meile kui soomeugrilastele on huvitav uurida eepost “Kalevala”, milles samuti kajastuvad väga iidse sündmused (nt on seal ilmselt kirjeldatud Kaali meteoriidi kukkumist Saaremaale), aga eeposest saab ka teha järeldusi meie esivanemate iidse elulaadi, uskumuste ja ühiskonnakorralduse kohta.

Keskaegsetest eepostest saab muuhulgas teadmisi rüütlikultuuri kohta.

Nii piiblis, antiikmütoloogias kui paljudes teistes pärimustes kirjeldatud ülemaailmse veeuputuse motiivi saab seostada globaalsete kliimamuutustega. Tähelepanu väärib ka Põhjala mütoloogias ennustatav Ragnarok – jumalate ja kogu maailma hukk, mille üheks põhjustajaks on pahelise Loki sünnitatud hiigelmadu, mis reostab ja mürgitab kogu maailmamere (seda madu võib ulatuslike plastikukogumitena juba praegu ookeaniavarustes kohata). Siin on otsene seos **keskkonnakaitse** temaatikaga. Arutelu vääriks küsimus, miks Odin, kes on Ragnarokist teadlik, midagi ette ei võta, et seda ära hoida, mis on seostatav **ühiskonnaõpetusega** - konkreetselt valitsejate/valitsuse vastutuse teemaga.

Kunstiainetega lõimimine on samuti loomulik. Põhjala mütoloogia käsitlemise juurde võib kuulata R.Wagneri kuulsat “Valküüride lendu”, mille saatel valküürid hukkunud sõdalasi Valhallasse viivad. Piiblimüütide teemade igikestvust võib illustreerida näiteks A.L.Webberi ja T.Rice’i “Jeesus Kristus Superstaar” katkendite vaatamisega, mis võimaldavad ka arutelu selle üle, miks see rokkooper on põhjastanud paljude kristlaste hulgas pahameelt. Arutelu võimaldab õpilastel mõista kultuurikonfliktide põhjuseid. “Kalevala” käsitlemisel tasub võrrelda H. Eelma kõnekaid illustratsiooni A.

Gallen-.Kallela rahvusromantiliste maalidega.

Nagu kõik kirjanduskursused, pakub ka “Pärimus ja kirjandus” rohkelt lõimivõimalusi **eesti keelega**, näiteks stiilianalüüsi või folklooriainelise sõnavara rikastamise kaudu.

Õppesisu	Õpitulemused:
Pärimus ja folkloor. Pärandi funktsioonid ühiskonnas. Pärimuse kogemine, kogumine ja säilitamine. Rahvaluule olemus, põhiliigid ja žanrid. Folkloor internetis ja avalikus ruumis. Müüdid tänapäeva kultuuris ja ühiskonnas. Intertekstuaalsus. Argimütoloogia. Muinasjutt kirjanduses (nt Paul-Eerik Rummo „Tuhkatriinumäng“, Jaan Kaplinski „Kaks päikest“, Maurice Maeterlinck „Sinilind“, Joanne Harris „Ruunimärgid“, Neil Gaiman „Coraline“, Dino Buzzati „Koer, kes oli näinud jumalat“, Paulo Coelho „Alkeemik“, Antoine de Saint-Exupéry „Väike prints“). Müüdi olemus ja liigid. Müütiline aeg ja ruum. Eri rahvaste loomis- ja hävingümüüte. Antiikmüüdid ja Homerose eeposed Euroopa kirjanduse lätena. Sophoklese „Kuningas Oidipus“. Antiikmüütide tõlgendused (nt Oscar Wilde „Dorian Gray portree“, Bernard Shaw „Pygmalion“, Margaret Atwood „Penelopeia“),	1) loeb läbi vähemalt kolm tervikteost, ilukirjandusteoste katkendeid ja kursuse sisuga seotud teabetekste; 2) analüüsib ja tõlgendab loetud tekste nii suuliselt kui ka kirjalikult ühisarutelus ja individuaalselt, jagab oma lugemiskogemusi; 3) mõtestab pärandkultuuri olemust, funktsioone, väljendusvõimalusi ja tähendust tänapäeva kultuuris ja ühiskonnas ning iseenda kogemuse põhjal; 4) nimetab müütide ja arhetüüpsete tegelastega seotud narratiive ning arhetüüpseid müüdimotiive, leiab neid käsitletavatest ilukirjandusteostest; 5) analüüsib kirjandusteose teemat, süžeed, tegelasi ja ideestikku nii müüdimotiividest kui ka eetilistest

Jeanette Winterson „Taak”, Alexander McCall Smith „Unenägude Angus”, Viktor Pelevin „Õuduse kiiver”, Maurice Druon „Zeusi mälestused”, Gert Helbemäe „Ohvrilaev”, Jaan Kaplinski „Achilles”, Mati Unt „Vend Antigone, ema Oidipus”). Arhetüüpsed müüdimotiivid. Arhetüüpsed tegelasi müütidest (nt Odysseus, Achilleus, Narkissos, Pygmalion, Sisyphos, Oidipus). Antiikmüüdid teistes kunstivaldkondades (kujutav kunst, muusika, film, teater jm).

Piibel kui Euroopa kultuuri tüvitekst.

Piiblllood ja nende tõlgendused (nt „Aadama mäng“, Dante Alighieri „Jumalik komöödia“, Mihhail Bulgakov „Meister ja Margarita”, Hermann Hesse „Eurooplane”, Anton Hansen Tammsaare „Juudit”, Ain Kalmus „Juudas“, Friedebert Tuglas „Poet ja idioot”).

Piiblmotiivid luules (nt Johann Wolfgang Goethe, Marie Under, Betti Alver, Ernst Enno, Karl Ristikivi, Uku Masing, Doris Kareva).

Vana ja uue testamendi tegelasi. Piiblllood teistes kunstivaldkondades (kujutav kunst, muusika, film, teater, arhitektuur jm).

Arhetüüp kirjanduses. Arhetüüpsed teemad, süžeed ja rändmotiivid. Kirjandusteoste arhetüüpsed tegelasi (nt Miguel de Cervantes „Don Quijote”, Molière „Don Juan”, William Shakespeare „Hamlet”, Johann Wolfgang Goethe „Faust“, Bram Stoker „Dracula”, August Gailit „Toomas Nipernaadi“).

Arhetüüpsed lood teistes kunstivaldkondades (kujutav kunst, muusika, film, teater, arhitektuur jm).

Eepos. Keskaegsed kangelaseeposed.

Kangelase arhetüüp. Islandi eepika. Iiri saagad. Põhjamaade müüte. Villy Sørensen „Ragnarok. Jumalate lugu”. Rahvuseeposed (nt Elias Lönnrot „Kalevala“). „Kalevipoeg” kui tüvitekst. Rahvuseepose sünnilugu, tegelased ja motiivistik. „Kalevipoja“ tegelaskujud ja motiivid kirjanduses (nt Kalju Lepik, Kalev Kesküla, Olavi Ruitlane, Contra, Kivisildnik, Friedebert Tuglas, Enn Vetemaa, Kerttu Rakke, Kristian Kirsfeldt), teistes kultuurivaldkondades (nt koomiks, kujutav

ning esteetilistest väärtustest lähtuvalt;

- 6) kirjeldab eesti rahvuseepose sünnilugu ja sisu, kultuuri- ja rahvusloolist tähtsust, nimetab eepose arhetüüpsed tegelasi, teemasid ja motiive ning analüüsib nende kasutamist teiste autorite loomingus;
- 7) analüüsib ja hindab luule-, proosa- ja draamateoste poeetikat, väljendusvahendite mitmekesisust ja tähendust;
- 8) kasutab tekstianalüüsis õigesti kirjanduse põhimõisteid ja laiendab kirjandustekstidele tuginedes oma sõnavara.

kunst, muusika, teater) ja avalikus ruumis (nt reklaam, meemid, poliitika, tänavakunst).

Eestlaste mütoloogiline maailmapilt (nt Friedrich Robert Faehmann, Matthias Johann Eisen, Lennart Meri, Hasso Krull, Valdur Mikita). Mütoloogilised narratiivid ja tegelased eesti folklooris ja kirjanduses (nt August Kitzberg „Libahunt“, Aino Kallas „Hundimõrsja“, Anton Hansen Tammsaare „Põrgupõhja uus Vanapagan“, Andrus Kivirähk „Rehepapp“, Friedebert Tuglas „Maailma lõpus“, Hasso Krull „Kui kivid olid veel pehmed“). Müütilisi tegelasi (nt vanapagan, libahunt, kratt, hiidnaine). Paroodia: rahvusmütoloogia kõverpeeglis (nt Andrus Kivirähk „Mees, kes teadis ussisõnu“, Indrek Hargla „French ja Koulu“). Eesti mütoloogiline maailmapilt teistes kunstivaldkondades (kujutav kunst, muusika, film, teater jm).

Mütoloogiline mõõde eri žanrites. Maagiline realism (nt Gabriel García Márquez „Kadunud aja meri“, Jorge Luis Borgese novelle, Ben Okri „Jumalaid hämmastades“, Haruki Murakami „Elevant haihtub“, Leslye Walton „Ava Lavenderi iseäralikud ja kaunid kannatused“, Patrick Süskind „Parfüüm“; Mehis Heinsaare, Andrus Kivirähki, Edvin Aedma novelle). Moondumismüüdid (nt Franz Kafka „Metamorfoos“). Õuduskirjandus (nt Edgar Allan Poe, Howard P. Lovecraft, Stephen King, Herta Laipaik, Indrek Hargla). Lüüriline luule (nt Hanneleele Kaldmaa, Joosep Vesselov).

Mõisted: allusioon, arhetüüp, eepos, folkloor, intertekstuaalsus, maagiline realism, mütoloogia, müüt, paroodia, pärimus, saaga, tüvitekst, õuduskirjandus.

Mahukama hindelise tööna võib õpilastele anda **pärimusliku loo ja selle ilukirjandusliku edasiarenduse võrdlemise**, Näiteks võib uurida Kalevipoja tegelaskuju Kreutzwaldi eeposes ja A.Kivirähki romaanis “Sinine sarvedega loom” või võrrelda muinas-skandinaavia müütides ja W.Sørenseni raamatus “Ragnarok: jumalate lugu” põhjala jumalate kujutamist või Kullervo tegelaskuju

“Kalevalas” ja Aleksis Kivi näidendis
“Kullervo”.

Rühmatööna valminud **eeoste esitlust** saab õiglaselt hinnata, kui rühmaliikmed jagavad omavahel konkreetsed vastutusala, näiteks olulise fakti- ja pildimaterjali valimine, esitluse korrektne vormistamine ja allikatele viitamine, suuline tutvustamine klassile (milles tuuakse muuhulgas välja väärtused, mida eepos kannab), katkendi valimine eepose stiili tutvustamiseks, katkendi esitamine ja selle kommenteerimine. Põhjalikumate esitluste puhul võib lasta uurida veel näiteks kristlike motiivide sulandumist algselt paganlikesse lugudesse.

Tuleb rõhutada, et PowerPointile või muule esitlustarkvarale tugineva esitluse puhul peaks vältima slaidilt teksti maha lugemist, ent seda tuleks suuliselt täiendada infoga rikastada.

Hindamismeetodiks sobib ka **essee**, mis eeldab seoste loomist vanades pärimuslikes tekstides käsitletud probleemide ja tänapäeva ilukirjanduse või ühiskonnaelu probleemide vahel.